

Гручківський Віктор Володимирович, аспірант,
спеціальність 051 «Економіка»; ЗВО Відкритий
міжнародний університет розвитку людини «Україна»;
м. Київ, Україна

Hruchkovskiy Viktor, graduate student, specialty
051 «Economics»; Higher Education Institution «Open
International University of Human Development «Ukraine»;
Kyiv, Ukraine; <https://orcid.org/0009-0008-7040-2503>

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ БАЗИС ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ РЕГІОНУ SOCIO-ECONOMIC BASIS OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF THE REGIONAL TOURISM SECTOR

Гручківський В. В. Соціально-економічний базис
інноваційного розвитку туристичної сфери регіону.
Український журнал прикладної економіки та техніки.
2025. Том 10. № 3. С. 375 – 379.

Hruchkovskiy V. Socio-economic basis of innovative
development of the regional tourism sector.
Ukrainian Journal of Applied Economics and Technology.
2025. Volume 10. № 3. pp. 375 – 379.

У статті досліджено соціально-економічний базис інноваційного розвитку туристичної сфери Миколаївської області в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Обґрунтовано необхідність трансформації екстенсивних моделей управління туризмом в інноваційні, що базуються на засадах сталого розвитку та цифровізації. Метою дослідження є систематизація теоретико-методичних підходів до оцінки туристично-рекреаційного потенціалу регіону та розробка практичних механізмів забезпечення його інноваційного розвитку в контексті євроінтеграційних процесів. Результати. На основі аналізу динаміки надходжень туристичного збору (2021–2025 рр.) виявлено кризові тенденції та ознаки адаптації галузі до умов воєнного стану. Розвинуто трактування поняття «туристична сфера» як міжгалузевого комплексу-мультиплікатора сталого розвитку. Сформовано матрицю інноваційних напрямів розвитку компонентів потенціалу області: природно-рекреаційних ресурсів, культурно-історичної спадщини, інфраструктурного та управлінсько-інституційного забезпечення. Запропоновано впровадження кластерного підходу, створення Центру інноваційного розвитку туризму Причорномор'я та механізмів «розумної спеціалізації». Висновки. Інноваційний розвиток туристичної сфери Миколаївської області можливий за умови комплексної цифровізації послуг, диверсифікації продукту (екотуризм, військово-історичний та волонтерський туризм) та створення єдиної інституційної платформи координації. Реалізація запропонованих заходів сприятиме формуванню нової моделі регіонального розвитку, орієнтованої на високу додану вартість та інтеграцію у європейський туристичний простір.

Ключові слова: інновація, інноваційність, інноваційний розвиток, сталий розвиток, туристична сфера, туристичний ринок, регіон, стратегія, маркетинговий механізм, розумна («смарт-») спеціалізація.

The article examines the socio-economic basis for the innovative development of the tourism sector in the Mykolaiv region under martial law and post-war recovery conditions. The necessity of transforming extensive tourism management models into innovative ones based on sustainable development and digitalization principles is substantiated. The aim of the study is to systematize theoretical and methodological approaches to assessing the region's tourist and recreational potential and to develop practical mechanisms for ensuring its innovative development in the context of European integration processes. Results. Based on the analysis of tourism tax revenue dynamics (2021–2025), crisis trends and signs of industry adaptation to martial law conditions were identified. The interpretation of the 'tourism sphere' as an inter-industry multiplier complex of sustainable development has been developed. A matrix of innovative development directions for the components of the region's potential has been formed: natural and recreational resources, cultural and historical heritage, infrastructural and managerial-institutional support. The implementation of a cluster approach, the creation of the Center for Innovative Development of Tourism in the Black Sea Region, and smart specialization mechanisms are proposed. Conclusions. Innovative development of the tourism sphere in the Mykolaiv region is possible under the conditions of comprehensive digitalization of services, product diversification (eco-tourism, military-historic, and volunteer tourism), and the creation of a unified institutional coordination platform. Implementation of the proposed measures will contribute to the formation of a new model of regional development focused on high added value and integration into the European tourism space.

Keywords: innovation, innovativeness, innovative development, sustainable development, tourism sphere, tourism market, region, strategy, marketing mechanism, smart specialization.

Вступ

У сучасних умовах глобальних викликів, включаючи наслідки пандемії та воєнного стану, туризм виступає одним із ключових драйверів соціально-економічного відновлення територій. Якщо у 2019 році валова додана вартість у галузях, дотичних до туризму, в Україні становила 11,6 % від ВВП, то за підсумками 2024 року загальний внесок туризму у ВВП України склав 273,1 млрд грн, що свідчить про поступове відновлення галузі. У першому кварталі 2025 року туристична галузь України сплатила 799 млн грн податків – на 27 % більше, ніж у довоєнному 2021 році. Миколаївська область, входячи до складу Причорноморського регіону, володіє значним туристично-рекреаційним потенціалом, який потребує трансформації з урахуванням нових реалій. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю пошуку нових шляхів реалізації цього потенціалу, впровадженням інноваційних інструментів фінансування та необхідністю адаптації до міжнародних трендів 2025 року.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Незважаючи на визнаний потенціал туристичної сфери як мультиплікатора регіонального економічного зростання та її значний вплив на соціальний розвиток територій, подальший розвиток галузі, зокрема в Миколаївській області, стикається з низкою системних викликів. Серед ключових проблем варто відзначити критичний знос матеріально-технічної бази, наслідки воєнного стану для інфраструктури, низький рівень інноваційної активності суб'єктів господарювання, а також неадекватність статистичного обліку та нормативно-правового регулювання, що унеможливує коректну оцінку внеску галузі у валовий регіональний продукт.

Додаткові виклики формуються в контексті вимог сталого розвитку, необхідності забезпечення безпеки туристів та зростання попиту на якісні, цифровізовані туристичні послуги. Це водночас зумовлює підвищення вимог до конкурентоспроможності регіонального туристичного продукту та посилює роль інноваційних технологій у підвищенні ефективності функціонування галузі. Динамічний розвиток глобального туристичного ринку та євроінтеграційні процеси вимагають адаптації до нових умов, що визначатимуть майбутню позицію регіону на міжнародному рівні. Подолання ключових викликів туристичної сфери значною мірою залежить від підвищення її інвестиційної привабливості, активізації притоку капіталу та зміцнення інноваційного потенціалу галузі. Це створить передумови для техніко-технологічного оновлення інфраструктури, підвищення якості та конкурентоспроможності туристичних послуг, а також оптимізації механізмів державно-приватного партнерства. У довгостроковій перспективі такі заходи сприятимуть ефективному регіональному управлінню, відновленню галузі та зміцненню соціально-економічної стабільності регіону.

У сучасних наукових дослідженнях значна увага приділяється вивченню проблематики управління туристичними дестинаціями, зокрема впровадженню інноваційних маркетингових підходів, інструментів брендингу та залучення зацікавлених сторін в умовах трансформаційних змін економіки України. Цими здобутками

ва [6], Т. Тимошенко, О. Богославець, О. Шевчук [10], О. Хитра, В. Палюх, С. Баженова, Ю. Пологовська, М. Бикова [1], О.Г. Давидова, Т.В. Лисюк, Л.Ю. Матвійчук [7], М.І. Лепкий, Ю.О. Юхновська, А. Зарубіна, Е. Сіра, Л. Демчук [5], А. Моца, С. Шевчук, Н. Серета [7] тощо.

Ключовим аспектом цих досліджень є аналіз здатності туристичної галузі адаптуватися до нових викликів та генерувати інноваційні рішення для сталого розвитку дестинацій. Зокрема, Ю.О. Головчук, С.Р. Мороз та Д.С. Песців [2] обґрунтовують необхідність впровадження інноваційних маркетингових підходів у системі управління туристичними дестинаціями, наголошуючи на важливості цифровізації та персоналізації туристичних послуг. Г. Кучерява [6] розглядає туристичний брендинг як стратегічний інструмент підвищення конкурентоспроможності дестинацій, акцентуючи увагу на формуванні унікального іміджу території.

Т. Тимошенко, О. Богославець та О. Шевчук [9] узагальнюють європейський досвід, зокрема приклад Швеції, щодо залучення зацікавлених сторін у проєкту діяльність організацій з управління дестинаціями, пропонуючи адаптацію цих практик для українських реалій. О. Хитра та В. Палюх [11] досліджують особливості застосування інноваційних технологій у публічному управлінні туристичною дестинацією, підкреслюючи роль smart-рішень та цифрових платформ у підвищенні ефективності управлінських процесів.

В умовах воєнного стану особливого значення набувають дослідження, присвячені адаптації туристичної сфери до кризових умов. С. Баженова, Ю. Пологовська та М. Бикова [1] аналізують сучасні реалії розвитку туризму в Україні, визначаючи ключові перешкоди та перспективні напрями відновлення галузі. А. Зарубіна, Е. Сіра та Л. Демчук [4] розкривають особливості функціонування туризму в умовах воєнного стану, пропонуючи механізми мінімізації ризиків та підтримки суб'єктів господарювання. А. Моца, С. Шевчук та Н. Серета [7] окреслюють перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму, наголошуючи на необхідності інтеграції європейських стандартів та залучення міжнародної допомоги.

Вагомий внесок у розуміння інноваційних процесів у туристичній сфері зробили О.Г. Давидова [3], яка досліджує особливості впровадження інновацій у сфері туристичних послуг, та Т.В. Лисюк, Л.Ю. Матвійчук, М.І. Лепкий [6], що аналізують роль інноваційних інформаційних технологій у діяльності туристичних підприємств. Ю.О. Юхновська [11] закладає теоретико-методологічні засади формування концепції стратегічного управління розвитком потенціалу туристичної галузі в Україні та її регіонах.

Попри значний інтерес науковців до проблематики розвитку туристичної сфери, низка аспектів формування її інноваційного потенціалу в регіональному розрізі залишається недостатньо дослідженою. Зокрема, потребують подальшої розробки теоретико-методологічні засади аналізу соціально-економічного базису сталого розвитку туризму, інституційного середовища, а також ключових чинників та стимулів, що впливають на його ефективну реалізацію в умовах трансформації економіки та воєнного стану. До того ж, актуальності набувають питання комплексної оцінки туристично-рекреаційного потенціалу регіону в контексті необхідності післявоєнного відновлення та впровадження принципів «розумної («смайт») спеціалізації». Такий підхід сприятиме підвищенню конкурентоспроможності регіонального туристичного продукту та створенню сприятливих умов для залучення інвестицій у відбудову інфраструктури.

Формулювання цілей статті

Метою статті є дослідження соціально-економічного базису інноваційного розвитку туристичної сфери Миколаївської області та обґрунтування стратегічних пріоритетів її відновлення.

Виклад основного матеріалу дослідження

Фундаментом інноваційного розвитку туристичної сфери Миколаївської області виступає її унікальний ресурсний потенціал, який інтегрує значні природно-рекреаційні можливості та багату культурно-історичну спадщину, що формують конкурентні переваги регіону на національному та міжнародному рівнях. Природно-рекреаційні ресурси області характеризуються високою різноманітністю та контрастністю ландшафтів. Узбережжя Чорного моря володіє значним рекреаційним запасом, сприятливим для пляжного відпочинку та бальнеотерапії, проте його експлуатація на сучасному етапі суттєво обмежена через безпекові фактори, зокрема замінування прибережних смуг та встановлення охоронних периметрів у зоні проведення операції оборонних сил [4]. Екологічний стан акваторії та прибережних зон залишається задовільним, що зберігає перспективи для швидкого відновлення рекреаційного використання після проведення розмінування та стабілізації ситуації. Важливим елементом природного каркасу є внутрішні водні ресурси, зокрема річка Південний Буг та система лиманів, які мають високий потенціал для розвитку водного, екологічного та лікувально-оздоровчого туризму.

Особливе місце в структурі природних ресурсів посідають заповідні території, такі як Національний природний парк «Бузький Гард», що є визнаним центром сплаву, скелелазіння та екотуризму завдяки унікальному гранітному каньйону. Також до потенційно привабливих об'єктів належать ландшафти, що межують із заповідником «Олешківські піски», доступність яких наразі коригується відповідно до безпекової ситуації та лінії фронту, що вимагає гнучкого підходу до маршрутизації.

Культурно-історична спадщина області формує її неповторний ідентифікаційний код та є основою для розвитку пізнавального та освітнього туризму. Місто Миколаїв зберегло статус центру суднобудівної спадщини України, де історичні верфі, адміралтейство та профільні музеї становлять основу для розвитку нішевого індустріального туризму. Археологічні пам'ятки світового рівня, зокрема залишки античного міста Ольвія та фортечні споруди в Очакові, є ключовими об'єктами, що приваблюють дослідників та туристів, зацікавлених історією давніх цивілізацій та військовою архітектурою. Доповнюють цей комплекс етнографічні особливості краю, що проявляються у традиціях місцевого населення, та розвинений гастрономічний туризм, який базується на локальних агропродуктах, рибних делікатесах та традиційній кухні південного регіону. Водночас критичною проблемою, що стримує реалізацію туристичного потенціалу, залишаються значні збитки, завдані об'єктам культурної спадщини та супутній інфраструктурі внаслідок бойових дій, окупації та терористичних обстрілів. Руїнування експозицій музеїв, пошкодження історичних будівель та тимчасове обмеження доступу до низки пам'яток значно знижують поточний туристичний потік, водночас актуалізуючи необхідність інноваційних підходів до реставрації, цифровізації об'єктів та адаптації їх для відвідування в нових умовах безпеки. Таким чином, попри наявні виклики, ресурсна база регіону залишається потужним підґрунтям для майбутнього відновлення, вимагаючи лише інтеграції сучасних технологій та ефективних механізмів управління ризиками.

Інфраструктурне забезпечення та транспортна доступність є визначальними детермінантами функціонування туристичної сфери регіону, особливо в умовах воєнного стану, коли логістична безпека стає пріоритетом першого порядку. Аналіз стану автомобільних доріг свідчить про те, що ключові транспортні артерії, зокрема міжнародний коридор М14, попри певні пошкодження внаслідок ракетних обстрілів, зберігають пропускну здатність,

проте рух ними ускладнений через наявність контрольних пунктів та необхідність дотримання правил повітряної тривоги. Залізничний транспорт набув критичного значення як найбільш безпечний та надійний спосіб переміщення туристів та внутрішньо переміщених осіб, забезпечуючи зв'язок регіону з центральними та західними областями України, хоча графіки руху можуть коригуватися залежно від оперативної обстановки. Робота автостанцій та автовокзалів адаптована до умов воєнного часу, включаючи обладнання укриттів та оптимізацію рейсів. Доступність до кордону та сусідніх областей залишається неоднорідною: сполучення з Одеською областю функціонує стабільно, виступаючи основним транзитним коридором, тоді як напрямки у бік Херсонської області залишаються обмеженими через близькість до лінії фронту, що потребує чіткого зонування безпечних маршрутів [3].

Стан туристичної інфраструктури, включаючи готельний фонд, заклади харчування та розваг, зазнав суттєвих трансформацій. Значна частина об'єктів розміщення була пошкоджена або тимчасово припинила діяльність, а ті, що продовжують працювати, часто переорієнтувалися на обслуговування волонтерів, військових та ВПО, що змінило структуру попиту та вимоги до сервісу. Рівень сервісу та цифровізація послуг стають ключовими факторами конкурентоспроможності в нових реаліях: наявність систем онлайн-бронювання, інтегрованих з мапами безпеки, та мобільних додатків з навігацією з урахуванням повітряних тривог є необхідним мінімумом для сучасного туриста. Водночас вплив руйнувань інфраструктури на інвестиційну привабливість регіону є значним, оскільки високі ризики фізичного знищення активів стримують приватний капітал. Це актуалізує потребу у впровадженні інноваційних моделей страхування, державно-приватного партнерства та модульного будівництва для швидкого відновлення об'єктів, що дозволить мінімізувати втрати та забезпечити стійкість туристичної галузі в період післявоєнної відбудови [5].

Економічний вимір функціонування туристичної сфери Миколаївщини виступає важливим індикатором її впливу на загальний регіональний розвиток, формуючи значну частку валового регіонального продукту через прями та непрямі надходження. До початку повномасштабного вторгнення галузь демонструвала позитивну динаміку податкових надходжень до місцевих бюджетів, проте в умовах воєнного стану спостерігається суттєве зниження фіскальної віддачі через скорочення туристичних потоків та тимчасове виведення з експлуатації значної частини об'єктів розміщення. Попри це, навіть у кризовий період туризм зберігає свою соціальну значущість, виступаючи одним із ключових роботодавців у регіоні, що сприяє зниженню рівня безробіття та забезпечує зайнятість населення не лише безпосередньо в готелях чи турагенціях, а й у суміжних галузях економіки. Розвиток туристичної індустрії стимулює попит на продукцію сільського господарства для забезпечення закладів харчування, активізує транспортні перевезення та створює замовлення для будівельного сектору, особливо в контексті відновлювальних робіт. Аналіз динаміки надходжень від туристичної діяльності до бюджету Миколаївської області у період 2021–початок 2025 років (табл. 1) демонструє виражену кризову траєкторію з ознаками поступової адаптації галузі до умов воєнного стану. За даними відділу з питань туризму та курортів Миколаївської обласної військової адміністрації, у 2021 році, який став піковим для довоєнного періоду, надходження туристичного збору до місцевих бюджетів області склали 7,86 млн грн, що відображало активне відновлення галузі після пандемійних обмежень та високий попит на внутрішній туризм.

Однак з початком повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року спостерігалось катастрофічне падіння фіскальних надходжень: за результатами року було зібрано лише 0,79–0,80 млн грн туристичного збору, що означає скорочення на 90 % порівняно з попереднім роком [9]. Така динаміка була зумовлена закриттям чорноморського узбережжя з міркувань безпеки, масовим відтоком населення, руйнуванням інфраструктури та призупиненням діяльності більшості суб'єктів туристичної діяльності.

У 2023 році зафіксовано перші ознаки стабілізації: надходження туристичного збору зросли до приблизно 0,9 млн грн, що свідчить про початок адаптації бізнесу до нових реалій та поступове відновлення внутрішнього туристичного попиту в безпечних районах області (Миколаївщина нарощує надходження від туризму попри закриття узбережжя). Позитивна тенденція посилилася у 2024 році, коли обсяг зібраного туристичного збору досяг 1,5 млн грн, що на 67 % перевищило показник попереднього року [12].

Це зростання відбувалося попри збереження обмежень на доступ до прибережних рекреаційних зон та було забезпечене розвитком альтернативних напрямків – екотуризму, культурно-пізнавальних маршрутів та подій за участю іноземних делегацій, пов'язаних із проєктами відновлення. За попередніми даними першого півріччя 2025 року, надходження туристичного збору склали 2,02 млн грн, що на 31,5 % більше за аналогічний період 2024 року, що підтверджує стійкість відновлювальної динаміки. Важливо зазначити, що офіційна статистика фіксує переважно формальний сектор, тоді як значна частина економічної активності у сфері тимчасового розміщення та харчування здійснюється через спрощену систему оподаткування, що ускладнює точну оцінку реального внеску туризму у формування ВРП.

Для порівняння, у загальнодержавному масштабі Миколаївська область увійшла до числа регіонів із найбільшим падінням надходжень від туристичного збору. Так, за даними Державної податкової служби, скорочення склало 90%, що співставно з показниками Херсонської (–95 %), Донецької (–83 %) та Луганської (–80 %) областей [9; 13].

Мультиплікативний ефект туризму проявляється у здатності галузі активізувати діяльність малого та середнього бізнесу, оскільки кожна гривня, витрачена туристом, циркулює в локальній економіці, підтримуючи місцевих виробників сувенірної продукції, ремісників та надавачів послуг. Це створює сприятливе середовище для підприємництва та диверсифікації економіки регіону, знижуючи залежність від моногалузей. Інвестиційна привабливість туристичної сфери Миколаївщини, хоч і тимчасово знижена через безпекові ризики, має значний потенціал для післявоєнного відновлення завдяки можливості залучення міжнародних грантів, цільової допомоги та

Таблиця 1. Динаміка надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів Миколаївської області (2021–2025 рр.)

Рік	Надходження туристичного збору, млн грн	Темп зростання, % (до попереднього року)	Ключові фактори впливу
2021	7,86	–	Пік довоєнного відновлення після пандемії; високий попит на внутрішній туризм
2022	0,79–0,80	–90,0 %	Повномасштабне вторгнення; закриття узбережжя; руйнування інфраструктури; масовий відтік населення
2023	~0,90	+12,5–14,0 %	Початок адаптації бізнесу; відновлення попиту в безпечних районах; розвиток альтернативних напрямів
2024	1,50	+67,0 %	Розвиток екотуризму, культурно-пізнавальних маршрутів; залучення іноземних делегацій
2025*	2,02 (за I півріччя)	+31,5 % (до I півріччя 2024 р.)	Стойка відновлювальна динаміка; розширення безпечних маршрутів; цифровізація послуг

* – дані за попередніми даними першого півріччя 2025 року.

Джерело: узагальнено за даними відділу з питань туризму та курортів Миколаївської ОВА, Державної податкової служби України та медійних джерел (thegard.city, slovoidilo.ua, nikvesti.com).

приватних інвестицій у реконструкцію пошкоджених об'єктів культурної спадщини та інфраструктури. Реалізація інвестиційних проєктів у туризмі стане каталізатором відбудови регіону, сприяючи не лише економічному зростанню, а й покращенню іміджу області та інтеграції її у європейський туристичний простір, що в сукупності формує стійкий фундамент для довгострокового соціально-економічного прогресу.

Інноваційні стратегії розвитку туризму в Миколаївській області мають стати ключовим інструментом трансформації галузі в умовах післявоєнної відбудови та забезпечення її довгострокової конкурентоспроможності на національному та міжнародному ринках. Пріоритетним напрямом модернізації виступає глибока цифровізація сектору через впровадження концепції «розумного туризму» (Smart Tourism), що передбачає інтеграцію цифрових технологій у всі етапи туристичної подорожі для підвищення безпеки та комфорту відвідувачів [6]. Зокрема, актуальним є створення іммерсивних віртуальних турів пошкодженими об'єктами культурної спадщини, що дозволить зберегти цифровий двійник пам'яток для майбутніх поколінь та забезпечити доступ до них для міжнародної аудиторії без фізичного ризику, а також розробка спеціалізованих мобільних додатків з актуальною безпековою інформацією, інтерактивною картою укриттів та маршрутами безпечного пересування в умовах повітряних тривог, що стане критично важливим фактором прийняття рішення про подорож для внутрішнього туриста.

Таблиця 2. Компоненти туристично-рекреаційного потенціалу Миколаївської області та перспективи їх інноваційного розвитку

Категорія потенціалу	Ключові об'єкти/ресурси	Поточні обмеження (воєнний стан)	Інноваційні напрями розвитку
Природно-рекреаційні ресурси	Узбережжя Чорного моря; лиманна система; р. Південний Буг; НПП «Бузький Гард»; ландшафти біля «Олешківських пісків»	Замінування прибережних смуг; охоронні периметри; обмежений доступ до окремих територій	Розвиток «зеленого» туризму у внутрішніх районах; віртуальні тури заповідними об'єктами; мобільні додатки з навігацією та безпековою інформацією
Культурно-історична спадщина	Суднобудівна спадщина міста Миколаєва; антична Ольвія; Очаківська фортеця; музеї; етнографічні традиції; гастрономічний туризм	Пошкодження об'єктів внаслідок обстрілів; тимчасове обмеження доступу; руйнування експозицій	Цифровізація пам'яток (3D-моделювання, AR/VR); розвиток військово-історичного та волонтерського туризму; створення іммерсивних експозицій
Інфраструктурне забезпечення	Автошлях М14; залізничне сполучення; готельний фонд; заклади харчування; системи онлайн-бронювання	Пошкодження логістичних об'єктів; робота в умовах повітряних тривог; зниження інвестиційної привабливості	Впровадження Smart Tourism-рішень; модульне будівництво; інноваційні моделі страхування; інтеграція з мапами безпеки
Управлінсько-інституційний компонент	Обласна військова адміністрація; туристичні кластери; громадські організації	Фрагментарність координації; недосконалість статистичного обліку; дефіцит кадрів	Створення Центру інноваційного розвитку туризму Причорномор'я; кластерний підхід («Миколаївсько-Очаківський», «Бузький»); розумна спеціалізація

Джерело: авторська розробка на основі систематизації матеріалів дослідження.

Аналіз компонентів туристично-рекреаційного потенціалу Миколаївської області (табл. 2) дозволяє констатувати, що регіон володіє потужною та диверсифікованою ресурсною базою для інноваційного розвитку туристичної сфери, однак її реалізація стримується комплексом безпекових, інфраструктурних та інституційних обмежень, зумовлених воєнним станом, зокрема: 1. **Природно-рекреаційні ресурси** області (узбережжя Чорного моря, лиманна система, річка Південний Буг, заповідні території) зберігають високий потенціал, проте їх експлуатація потребує попереднього проведення розмінювання, відновлення екологічного моніторингу та впровадження цифрових інструментів безпеки для туристів. 2. **Культурно-історична спадщина** (суднобудівна спадщина Миколаєва, антична Ольвія, Очаківська фортеця) формує унікальний ідентифікаційний код регіону, однак пошкодження об'єктів внаслідок бойових дій актуалізують необхідність термінової цифровізації пам'яток (3D-моделювання, VR/AR-технології) та розробки іммерсивних форматів презентації для міжнародної аудиторії. 3. **Інфраструктурне забезпечення** залишається критичним фактором стримування: пошкодження транспортних артерій, готельного фонду та закладів сервісу вимагає впровадження модульних технологій будівництва, інноваційних моделей страхування ризиків та інтеграції з системами оперативного інформування про безпекову ситуацію. 4. **Управлінсько-інституційний компонент** потребує вдосконалення через створення координаційного центру інноваційного розвитку туризму, впровадження кластерного підходу та розробки механізмів «розумної спеціалізації», що дозволить мобілізувати конкурентні переваги регіону та забезпечити синергію між державним, приватним та громадським секторами.

Інноваційний розвиток туристичної сфери Миколаївської області можливий лише за умови комплексної трансформації всіх компонентів потенціалу через призму сталого розвитку та адаптації до нових безпекових реалій. Пріоритетними напрямами мають стати: цифровізація туристичних послуг та об'єктів спадщини; диверсифікація продукту через розвиток екотуризму, військово-історичного та волонтерського туризму; створення інституційної платформи для координації інноваційних ініціатив. Реалізація цих заходів сприятиме не лише відновленню галузі, а й формуванню нової моделі регіонального розвитку, орієнтованої на високу додану вартість, соціальну інклюзію та інтеграцію у європейський туристичний простір.

Паралельно з цифровими рішеннями необхідна диверсифікація туристичного продукту через освоєння нових ніш, адаптованих до сучасних соціально-економічних реалій. Перспективним вважається розвиток військово-історичного туризму, що базується на багатій спадщині регіону та подіях сучасної боротьби за незалежність, волонтерського туризму, який поєднає відпочинок з участю у відновлювальних проєктах та соціальній активності, та зеленого туризму у внутрішніх безпечних районах області, де природні ландшафти залишаються доступними для відвідування та формують основу для рекреації [2]. Для оптимізації управління ресурсами та підвищення ефективності взаємодії між учасниками ринку доцільним є впровадження кластерного підходу, що передбачає створення спеціалізованих туристичних кластерів, таких як «Миколаївсько-Очаківський» з акцентом на морську спадщину та фортечні споруди або «Бузький» з орієнтацією на екотуризм та активний відпочинок. Це сприятиме концентрації інфраструктурних, фінансових та кадрових ресурсів, забезпечить комплексний розвиток територій та створення синергетичного ефекту. Важливим елементом стратегії є ребрендинг території, спрямований на формування нового іміджу регіону не лише як центру суднобудування чи пляжного відпочинку, а як території незламності, глибокої історії та символу успішного відновлення, що сприятиме встановленню емоційного зв'язку з туристами та залученню міжнародної підтримки. Сукупність цих інноваційних підходів дозволить не лише відновити туристичну галузь Миколаївщини, а й створити якісно нову модель регіонального розвитку, стійку до зовнішніх викликів та орієнтовану на високу додану вартість, що стане запорукою сталого економічного зростання області у післявоєнний період.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Проведене дослідження соціально-економічного базису інноваційного розвитку туристичної сфери Миколаївської області дає підстави стверджувати, що туризм функціонує як міжгалузевий комплекс-мультиплікатор,

який генерує синергетичний ефект через стимулювання суміжних секторів економіки та створення нових робочих місць, що обумовлює його статус стратегічного пріоритету в контексті післявоєнного відновлення регіону. Миколаївська область володіє потужним та диверсифікованим туристично-рекреаційним потенціалом, що інтегрує значні природно-рекреаційні ресурси, багату культурно-історичну спадщину та інфраструктурні можливості, проте його реалізація обмежується комплексом безпекових, інфраструктурних та інституційних чинників, зумовлених воєнним станом, що вимагає впровадження адаптивних інноваційних моделей управління. Інноваційність туристичної сфери проявляється у здатності суб'єктів господарювання оперативного впроваджувати цифрові рішення, трансформувати бізнес-моделі та реагувати на виклики мінливого ринкового середовища, а пріоритетними напрямками модернізації виступають глибока цифровізація через концепцію Smart Tourism, розвиток віртуальних турів, мобільні додатки з безпековою навігацією та 3D-моделювання пам'яток культурної спадщини.

Створення єдиного координаційного центру – Центру інноваційного розвитку туризму та курортів Причорноморського регіону – забезпечить синергію між державним, приватним та громадським секторами, а впровадження кластерного підходу («Миколаївсько-Очаківський», «Бузький») сприятиме концентрації ресурсів та підвищенню конкурентоспроможності дестинацій. Маркетинг виступає ключовим інструментом управління інноваційним розвитком, спрямованим на адаптацію туристичного потенціалу до мінливих умов ринку, а концепція «розумної («смайт»)-спеціалізації» передбачає мобілізацію унікальних конкурентних переваг регіону та формування нового іміджу території як символу незламності та успішного відновлення. Реалізація запропонованих підходів – комплексної цифровізації послуг, диверсифікації продукту через розвиток екотуризму, військово-історичного та волонтерського туризму, створення інституційної платформи координації – сприятиме відновленню туристичної галузі Миколаївської області та формуванню нової моделі регіонального розвитку, орієнтованої на високу додану вартість, соціальну інклюзію, екологічну стійкість та інтеграцію у європейський туристичний простір, що забезпечить стале економічне зростання регіону у післявоєнний період.

Література

1. Баженова С., Пологовська Ю., Бикова М. Реалії розвитку туризму в Україні на сучасному етапі. *Наукові перспективи*. 2022. № 5 (23). С. 168-180.
2. Головчук Ю.О., Мороз С.Р., Цесьців Д.С. Управління туристичними дестинаціями: інноваційні маркетингові підходи. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія: економіка та управління*. 2022. № 5. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-12-0>.
3. Давидова О.Г. Особливості інноваційних процесів у сфері туристичних послуг. *Проблеми науки*. 2023. № 5. С. 19–24.
4. Зарубіна А., Сіра Е., Демчук Л. Особливості туризму в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-14>.
5. Кучерява Г. Туристичний брендинг як інструмент управління туристичними дестинаціями. *Часопис соціально-економічної географії*. 2021. Випуск 30. С. 32–40.
6. Лисук Т.В., Матвійчук Л.Ю., Лепкий М.І. Інноваційні інформаційні технології туристичних підприємств. *Економічний форум*. 2021. № 1 (3). С. 78–87. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2021-3-11>.
7. Моца А., Шевчук С., Серєда Н. Перспективи післявоєнного відновлення сфери туризму в Україні. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31>.
8. Тимошенко Т., Богославець О., Шевчук О. Європейський досвід залучення зацікавлених сторін в проєктній діяльності організацій з управління туристичними дестинаціями: приклад Швеції для України. *Економіка та суспільство*. 2023. № 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-59>.
9. Туристичний збір: надходження до місцевих бюджетів під час пандемії та великої війни. 2024. URL: <https://www.slovovidlo.ua/2024/08/02/infografika/ekonomika/turystychnyj-zbir-nadkhodzhennya-miscevyx-byudzhativ-pandemiyi-ta-velykoyi-vijny>.
10. Хитра О., Палиух В. Особливості застосування інноваційних технологій у публічному управлінні туристичною дестинацією. *Mechanism of an Economic Regulation*. 2023. № 1 (103). С. 30-40.
11. Юхновська Ю.О. Формування концепції стратегічного управління розвитком потенціалу туристичної галузі в Україні та її регіонах. *Галицький економічний вісник*. 2019. № 2 (57). С. 18–27. URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/57/595.pdf>.
12. Yermachenko V. Sustainable tourism in the post-war reconstruction of territorial communities in Ukraine. *Access to science, business, innovation in the digital economy*. 2024. Vol. 5. № 1. P. 34–57.
13. Revenues almost doubled: last year Mykolaiv region earned €1.5 million from tourists. 2025. URL: <https://nikvesti.com/en/news/public/306693-revenues-doubled-mykolaiv-earned-1-5-million-tourists>.

References

1. Bazhenova, S., Polohovs'ka, Yu., Bykova, M. (2022). «The realities of tourism development in Ukraine at the present stage». *Naukovi perspektivy*. № 5 (23). pp. 168-180.
2. Holovchuk, Yu.O., Moroz, S.R., Tses'tsiv, D.S. (2022). «Management of tourist destinations: innovative marketing approaches». *Problemy suchasnykh transformatsij. Seriya: ekonomika ta upravlinnia*. № 5. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-5-12-0>.
3. Davydova, O.H. (2023). «Features of innovative processes in the field of tourist services». *Problemy nauky*. № 5. pp. 19–24.
4. Zarubina, A., Sira, E., Demchuk, L. (2022). «Features of tourism in conditions of martial law». *Ekonomika ta suspil'stvo*. Issue 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-14>.
5. Kucheriava, H. (2021). «Tourism branding as a tool for managing tourist destinations». *Chasopys sotsial'no-ekonomichnoi heohrafii*. Issue 30. pp. 32–40.
6. Lysiuk, T.V., Matvijchuk, L.Yu., Lepkyj, M.I. (2021). «Innovative information technologies of tourist enterprises». *Ekonomichnyj forum*. № 1 (3). pp. 78–87. DOI: <https://doi.org/10.36910/6775-2308-8559-2021-3-11>.
7. Motsa, A., Shevchuk, S., Sereda, N. (2022). «Prospects for the post-war restoration of the tourism sector in Ukraine». *Ekonomika ta suspil'stvo*. Issue 41. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-41-31>.
8. Tymoshenko, T., Bohoslavets', O., Shevchuk, O. (2023). «European experience in involving stakeholders in the project activities of tourist destination management organizations: the example of Sweden for Ukraine». *Ekonomika ta suspil'stvo*. № 51. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-51-59>.
9. (2024). Turystychnyj zbir: nadkhodzhennia do mistsevykh biudzhativ pid chas pandemii ta velykoi vijny. [Tourist tax: revenues to local budgets during the pandemic and the Great War]. Available at: <https://www.slovovidlo.ua/2024/08/02/infografika/ekonomika/turystychnyj-zbir-nadkhodzhennya-miscevyx-byudzhativ-pandemiyi-ta-velykoyi-vijny>.
10. Khytra, O., Paliukh, V. (2023). «Peculiarities of the application of innovative technologies in public management of a tourist destination». *Mechanism of an Economic Regulation*. № 1 (103). pp. 30-40.
11. Yukhnovs'ka, Yu.O. (2019). «Formation of the concept of strategic management of the development of the potential of the tourist industry in Ukraine and its regions». *Halyts'kyj ekonomichnyj visnyk*. № 2 (57). pp. 18–27. Available at: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/57/595.pdf>.
12. Yermachenko, V. (2024). «Sustainable tourism in the post-war reconstruction of territorial communities in Ukraine». *Access to science, business, innovation in the digital economy*. Vol. 5. № 1. pp. 34–57.
13. (2025). Revenues almost doubled: last year Mykolaiv region earned €1.5 million from tourists. [Revenues almost doubled: last year Mykolaiv region earned €1.5 million from tourists]. Available at: <https://nikvesti.com/en/news/public/306693-revenues-doubled-mykolaiv-earned-1-5-million-tourists>.

Стаття надійшла до редакції 02.08.2025 р.